

HET BOEK VAN DE WEEK

Rondom de Kuiper-litteratuur.

XII.

Nog één vraag blijft nu nog ter beantwoording over. En wel deze: hoe dacht Groen zich den afloop van zijn kerkelijken strijd? Rusteloos wakte hij op tot „agitatie en pligbtetrachting” — welnu, wat kon, wat moest daarvan het gevolg zijn als een steeds grooter schaar van geloovigen aan zijn oproep gehoor gaf?

Het spreekt vanzelf, dat een man als Groen van Prinsterer zich die vraag heeft gesteld. En — het antwoord erop heeft hij niet achtergehouden! Met die nobele oprechtheid, die heel zijn optreden kenmerkt, legt hij al zijn plannen, bedoelingen en verwachtingen geheel en al bloot.

Vurig hoopte Groen, dat het eenmaal zou komen tot een ge-re-formeerde Kerk. Dat de Hervormde Kerk geleidelijk weer ten volle de signatuur van een echte Kerk zou gaan vertoonen. Dat ze volkomen onafhankelijk van de Overheid zou worden om volkomen afhankelijk te kunnen zijn van haar Heer. Vooral, dat ze het eigenlijke kenmerk der Kerk weer zou vertoonen, n.l. de Geloofseenheden, op grond waarvan men belijdt en uitsluit.

Toch — en dat moet den vollen nadruk ontvangen, want het heeft grooten, beslissenden invloed op Groens worsteling uitgeoefend — toch twijfelde Groen van den aanvang af, aan de mogelijkheid van het herstel der bestaande Hervormde Kerk. Hij schreef reeds in 1848 aan Ds van Velzen, dat hij geen gelegenheid, voor zoover hij weet, heeft laten voorbijgaan om te verklaren, „dat de herstelbaarheid van het Hervormd Kerkgenootschap twijfelachtig en daartegen eenheid der kerk-gemeenschap, waar vasthouding aan de leer met vruchtbaarheid van het geloofsleven gepaard gaat, onwettigbaar is”.¹⁾

Groen wakte dus op tot en ging energiek voor in den strijd voor Kerkherstel. En de uitkomst? Glashelder heeft hij gezegd hoe hij zich die voorstelde.

In zijn „Het Regt der Hervormde Gezindheid” bespreekt Groen uitvoerig de Afscheiding.²⁾ In warme woorden geeft hij uitdrukking aan zijn sympathie voor de Afscheidenen en stelt hun liefde voor en trouw aan hun overtuiging ten voorbeeld aan de geloovigen in het kerkgenootschap.

Maar tegelijk oefent hij ook scherpe critiek op den gang van zaken binnen den kring der Afscheidenen. Handhavend zijn overtuiging, dat de Afscheiding ontijdig en overijld was, betoogt Groen, dat de Afscheiding op meer dan een punt ontrouw geworden is aan haar uitgangspunt. Vooral het vragen van autorisatie rekent hij den Afscheidenen zwaar aan. Als Groen deze dingen openhartig bespreekt is het hem evenwel om toenadering, om vrede, om hereeniging te doen. De hogere eensgezindheid van geloof en liefde moet blijken in Afscheidenen en de geloovigen, die in het kerkgenootschap bleven. Vooral hoopt Groen op hereeniging op kerkelijk gebied. En zijn beschouwing eindigt hij met de volgende aangrijpende opwekking, waarin hij tegelijk zijn verwachting voor de toekomst teekent:

„Doch, al volhardten wij over en weer in onze beschouwing, al blijven wij voor als nog elk op eigen terrein, ook dan zal er, van een verschillend standpunt, in één rigting en naar hetzelfde doel, zamenwerking mogelijk zijn. Laat ons allen, gescheidenen of leden van het kerkgenootschap, bedenken dat wij leden zijn van de Nederlandsche Hervormde Kerk, van de Gereformeerde Gezindheid; laat ons de voorregten erkennen, waarden, gebruiken, welke de Heer der Gemeente in de verkregen regten der Gezindheid hier te lande voor ons bewaard heeft. Laat ons, met nadruk en onbekrompenheid, wijzen op de Symbolische Schriften, als kenmerk dezer Gezindheid, als authentieke opgaaf der leer aan wier belijdenis bescherming tegen elken aanval, van binnen of van buiten de Kerk, beloofd is. Laat ons, in die hoedanigheid en op grond van deze regten, vrijheid verlangen van Godsdienstoefening, van opvoeding, van armwezen, van al hetgeen begrepen is in het wezen eener Kerk. Laat ons de onafhankelijkheid der Hervormde Kerk terugvragen in haar geestelijken werkring (in sacris); een onafhankelijkheid niet enkel in het regelmatig houden van predikatiën op den kansel, maar in de verkondiging van het Evangelie in de volheid zijner eischen en in verband met de behartiging van al wat tot de eeuwige belangen van onsterfelijke zielen behoort. Laat ons ernstig bedenken dat het, in pogingen ten dien opzichte, een te lang verzuimen pligt geldt. Laat ons vooral steeds in het oog houden dat, om die pligbtetrachting te doen gelukken, het historisch en grondwettig aanzien der Hervormde Gezindheid, overeenkomstig het kerkgeloof dat zij belijdt, een steunpunt geeft onwaardeerbaar, onmisbaar, en waarvan even

daarom het verlaten en prijsgeven onverantwoordelijk is.

Aldus in één zin en geest werkzaam, zullen wij de toekomst te gemoet gaan, aan twee spreuken gedachtig; de eene van onze Vaders: „Eendragt maakt magt”; de andere uit de Heilige Schrift: „waar liefde woont, gebiedt de Heer den zegen”. De vraag der Afscheiding zal van ondergeschikt belang zijn, en het antwoord in de ontwikkeling der omstandigheden worden gezocht.³⁾ — Zie hier het tweërlei alternatief. Of eene wezenlijke hervorming in het kerkgenootschap zal de leus der terugkomst van onze uitgeweken geloofsgenooten zijn; of wij zullen door de volkomenheid van het onregt, tot eene scheiding worden gedrongen, waarbij de noodzakelijkheid eener keus tusschen belijdenis of verzaking van het Christelijk geloof, voor allen die de waarheid, gelijk zij de leer ook van onze Kerk is, kennen en liefhebben, duidelijk zal worden gemaakt.”⁴⁾

Duidelijker kan het niet: de vraag van al of niet afscheiden is geen principieele kwestie, de oplossing ervan hangt van de omstandigheden af. Herhaaldelijk heeft Groen dit met nadruk gezegd.

Zoo b.v. wanneer hij betoogt, dat de vaste eensgezinde overtuiging der geloovigen omtrent het feit, dat niet krachtens maar blijkens de Formulieren beslist en uitgemaakt is het verschil omtrent den inhoud en de beteekenis der Heilige Schriften ten behoeve van hetgeen de geloovigen gelooven en belijden, het begin zou zijn „van een strijd die bij volharding een goede uitkomst zou kunnen hebben; van een wettigen strijd, ten gevolge waarvan onze eenige troost beide in het leven en in het sterven, of als grondslag van het kerkgenootschap erkend, of, zoo dit ondoenlijk bevonden werd, aan eene vrije Kerk, voortzetting der Nederlandsche Gereformeerde Kerk, ten grondslag zou worden gelegd.”⁵⁾

Zoo, wanneer hij sprekend over de miskenning van het recht der Kerk, profeteert: „wanneer deze miskenning een onoverkomelijk bezwaar tegen de gehoorzaamheid aan het Hoofd der Gemeente en tegen de ontwikkeling van het geloofsleven der Kerk opleveren mogt, zou, bij Christelijke getrouwheid, in Nederland geschieden, wat onlangs in Schotland geschied is: de Kerk zou, ten koste van offerend en lijden, onafhankelijk worden van de menschen, om afhankelijk te blijven van den Heer.”⁶⁾

Zoo, wanneer Groen in 1855 in zijn „Narede van vijfjarigen strijd” uitroept, dat de overtuiging veld wint, dat de handelwijze der Synode, waar zij kerkontbinding voorstaat, aan zelfontbinding gelijk is, dat de Synode haar eigen regt heeft opgeheven en dat de tijd daar is van vereeniging op gemeenschappelijke grondslag tot gemeenschappelijke strijd. Dan formuleert Groen zijn bedoelen aldus: „Geen Afscheiding, maar Kerkherstel moet worden bedoeld. Afscheiding kan het gevolg zijn; maar dan onder den vorm van zoodanig eene Vrije Kerk, waardoor (ook bij en wellicht om haar volkomen afscheiding van den Staat) de regten eener Christelijke Natie, de regten eener Protestantische bevolking kunnen worden beschermd.”⁷⁾

En in 1866 neemt Groen het dilemma, door een zijner vrienden aldus gesteld: „Scheiding wordt onmisbaar, hetzij men de moderneren er uit drijft, hetzij men door hen uitgedreven wordt” over, met deze woorden: „Zeer juist. Onophoudelijk sedert 1842 en vroeger, tegen de moderneren of vaders der moderneren, ook door mij gezegd.”⁸⁾

H.

C. V.

3) Spatieering van mij, C. V.

4) Het Regt enz., p. 137/138. In een noot haalt Groen een stuk aan uit de Evangelische Kirchenzeitung, waarin o.a. het volgende te vinden is (vertaald): „Met de gedachte aan een mogelijke scheiding moeten we ons vertrouwd maken!”

5) Het Regt enz., p. 21.

6) Het Regt enz., p. 41. Over de scheiding in Schotland zie beneden.

7) Narede van vijfjarigen strijd, p. 70.

8) Parlement. Studien en Schetsen, XVI, p. 26.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Rationalisatie en Mechanisatie.

IV.

In ons vorige stuk hebben we betoogd, dat mede door de ontwikkeling der techniek de handelsbetrekkingen tusschen de volken ingrijpend gewijzigd zijn. Zij maakt op vele gebieden zelfvoorziening technisch mogelijk, en heeft daardoor het streven naar autarkie gestimuleerd. Men doet o.i. verkeerd, de „abnormale politieke toestanden” al te een verantwoordelijk te stellen voor de stagnatie in het ruilverkeer; ook zonder deze factoren zou de uitwisseling van goederen den invloed der techniek hebben ondergaan. Het is thans mogelijk om geheel nieuwe grondstoffen van „eigen bodem” te

De levende, de levende looft U zooals ik heden.

(Jes. 38:19.)

Nog in de zonden ingesponnen
Als in een donkere cocon,
Gaf zich de ziel ten leest gewonnen
Aan 't zacht geweld der sterke zon.

De windsels braken. Vrij, ont-bonden,
Heft zich de vlinder in het licht,
En strekt de vleugels, ongeschonden,
En zoekt Uw Heilig Aangezicht.

Wij weten dat de vleugels dragen
Het kostbaar merk van 't heilig bloed.
De zonden onzer donk're dagen
Zijn weggedragen en geboel.

Wij zijn, in Uwen dood gestorven,
Met U ten leven opgestaan,
En aan Uw biddend hart geborgen
Met U ten hemel ingegaan.

En nu — zie, d'aarde is des Heeren.
Geef, dat wij teeken zijn en stem
Van Hem, Die leeft, en Dien wij eeren
Nu, en straks in Jeruzalem!

R. 23-5-38.

Th. L. F.—S.

verwerken; daardoor is de behoefte aan het ruwe materiaal van andere landen geringer geworden. Een van de meest sprekende voorbeelden is misschien de „salpeter”. Tot voor betrekkelijk korten tijd had Chili van die stof het „monopolie”. Thans wordt in talrijke landen gebonden stikstof gefabriceerd. Er zijn echter nog veel meer voorbeelden te noemen.

Wij staan hier naar onze meening nog maar aan het begin der ontwikkelingsperiode. De groote macht, die de mensch over de materie verworven heeft, leidt tot intensieve industrialisatie, welke gevolgen niet te overzien zijn. Zij beteekent een overschalling van de waarde der techniek ook voor het leven der voortbrenging; het is goed om ons daar ernstig rekenschap van te geven. Berdja-jew beeldt dat gevaar op treffende wijze uit, wanneer hij zegt, dat de techniek van den mensch een kosmiurg, een bouwder der wereld, maakt heeft. Deze woorden geraken letterlijk in vervulling. Uit dat gevoel van macht nu, gaat de Russische denker voort, ontstaat een geesteshouding, die zich geheel tegenover de Christelijke religie stelt. Want zij bouwt haar verwachting op het geloof in de definitieve heerschappij over de gansche schepping. In haar uiteindelijke doelstelling is zij in strijd met de Christelijke eschatologie.

Keeren wij nu naar ons eigenlijke onderwerp terug.

Onze bedoeling was aan te toonen, dat de tegenwoordige ontwikkeling der techniek den mensch voor een ingewikkeld samenstel van vraagstukken plaatst. Het is vrijwel onmogelijk om één probleem daaruit afzonderlijk te behandelen. Dat geldt ook voor de kwestie van het „levenspeil”.

Theoretisch schijnt de zaak vrij eenvoudig: Geringere bedrijfskosten en grootere bekwaamheid in de fabricage, toepassing van de „nieuwste vindingen”, moeten het stoffelijk niveau omhoog brengen. „Rationeele productie” zal aan de menschheid slechts stoffelijken zegen brengen; slecht georganiseerde voortbrenging moet haar op den duur verarmen.

Letten we echter op het geheel der menschelijke samenleving, dan merken we, dat het vraagstuk, dat ons bezig houdt, veel gecompliceerder is dan aanvankelijk gedacht werd. Inderdaad stuit de bepaling van den invloed der „rationalisatie en mechanisatie” op talrijke moeilijkheden. Zij werkt ten goede, maar ook ten kwade. En het meest opmerkelijke is, dat beide reeksen van werkingen nauw met elkander verbonden zijn.

De geschiedenis schijnt, zooals reeds opgemerkt werd, ons argumenten voor een duidelijke, en tevens eenvoudige oplossing te geven. De beschouwing van het industriële leven in het verleden, ontdekt herhaaldelijk weinig doeltreffende productiemethodes; zij moet de oeconomische beteekenis der aangebrachte verbeteringen gedurig erkennen. Hetgeen Mr. Colenbrander daarover opmerkt, is de aandacht ten volle waard. We moeten het onmiddellijk toestemmen: het bloeitijdperk der industriële voortbrenging bracht bijna overal welvaart.

Vergeten we echter niet, dat deze periode zich vooral ook kenmerkte door een vrij ruilverkeer. De landen, die grondstoffen produceerden, vonden voor hun goederen belangrijke afzetgebieden; zij kochten afgewerkte producten terug.

Zoowel de productie van het ruwe materiaal als de verwerking daarvan (en vooral ook het transport) ondergingen den gunstigen invloed der mechanisatie. Maar het is o.i. niet geheel juist, alleen op dien factor te letten.

1) Aan Ds S. van Velzen; Verspreide Geschriften II, p. 135.

2) Het Regt der Hervormde Gezindheid, p. 119, v.